

ADALAR DENİZİ SAHİLİNDE BİR OSMANLI VİLAYETİ; 1913'DE AYDIN¹

The Aydın Province in 1913

Günümüz Türkçesi
Prof. Dr. Ramazan ÖZEY²

ÖZET

Aydın vilayeti, Osmanlı Ülkeleri'nin yüzölçümü bakımından büyüğü ve önemlisidir. Aydın, İmparatorluk döneminde, kültür, tarım, sanayi ve ticaret merkezi özelliği kazanmıştır.

Bu makale, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerini kapsayan yıllarda (1913), Aydın vilayetinin coğrafi özelliklerini ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır. Bu makalenin Aydın'ın Tarihi Coğrafyası'na ışık tutacağı umulmaktadır.

ABSTRACT

Aydın Province had the big and important land area amongst the Ottoman Provinces. Aydın was the center of culture, agriculture, industry and trade in the Empire.

This paper studies the geographical features of Aydın in the last period of the Empire (1913). It is hoped that this paper will serve to illuminate to historical geography of Aydın.

Sınırları

Aydın vilayeti, Anadolu yarımadasındaki Osmanlı vilayetlerinin en büyük ve mühimidir. Önceleri Karya, İyon ve Lidya kıtalarında yer almış ve Adalar denizi sahilleri boyunca devam etmiştir. Adıgeçen vilayetin kuzeyi Balıkesir Sancağı, doğusu Hüdevendigâr ve Konya vilayetleri ile sınırlıdır.

1 Bu makale; 1913 yılında, İstanbul'da, Tefeyyüz Matbaası tarafından yayınlanan, Ali Tevfik'in "Mufassal Memalik-i Osmaniye'nin Coğrafyası" adlı kitabın, 342-359 sayfalarında yer alan "Memalik-i Osmaniye'nin Adalar Denizi Sahilindeki Vilayeti; Aydın Vilayeti" bölümünden, aslına uygun kalınarak, Günümüz Türkçesi'ne çevrilip, sadeleştirilerek hazırlanmıştır.

Günümüz Türkçesine çevirdiğimiz makalenin yer aldığı eserde; Günümüz Türkiye'sinde Ege Denizi denilen denizin adı "Adalar Denizi" olarak geçmektedir. Ege Denizi adı, bir Yunan efsanesine dayanmaktadır. Yunanlılar, Ege kelimesini, önce Atina körfezi için kullanmışlar ve daha sonra Adalar denizi için genel bir ad olarak kullanmışlardır. 1941 Coğrafya Kongresi'nde, Adalar denizi adı Ege Denizi olarak değiştirilmiştir. Aslında bu denizin adı; ADALAR DENİZİ'dir.

2 Prof. Dr. Ramazan ÖZEY; Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Coğrafya Eğitimi Bölümü'nde Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Yüzölçümü ve Nüfusu

Aydın vilayetinin yüzölçümü 54.000 km²., nüfus miktarı 1.450.000 kişiye ulaşmış olup, adigeçen ahalinin 1.150.000'i müslüman ve geri kalanı ise diğer milletlerden oluşmuştur.

Arazi Durumu

Adigeçen vilayetin mevkii önemli ve doğal zenginliği fazladır. Anadolu yarımadasının en güzel yerlerini içine almış olup, Adalar Denizi'nin büyük bir kısmını kaplamaktadır. Çandarlı, İzmir, Kuşadası, Mandalya, İstanköy, Simmi limanları ile Akdeniz'den sayılan Marmaris (Mermeris) koyu bu vilayete bağlıdır. Sahilleri önceki zamanlarda, dünyanın en mamur ve en medeni yerleri olup, İzmir, Efes, Elyakarnas (Halikarnas) gibi nice büyük şehirleri var idi ki, herbirinde alemlere şöret olmuş pek çok hakimler, hüner ve fen sahibi insanlar ortaya çıkmıştır.

Arazisi dağlık ise de, çoğu kesimleri ormanlar ve meralar ile örtülüdür. Ve dağ aralarında, çay ve ırmakları ve mecraları etrafında geniş ve gayet verimli ovaları mevcuttur.

Toros büyük silsilesinin batısındaki şubelerden bir kısmı, Aydın vilayeti içinde devam eder. Bu dağların en büyüğü Bozdağ'dır ki, Büyük Menderes ve Gediz ırmakları arasındadır. Bu dağ silsilesinin bir kısmı; İzmir ve Saruhan sancaklarını birbirinden ayırmak üzere, İzmir'in üstüne kadar ulaşır ve oradan dönerek Magneysa (Manisa) kasabası kuzeyinde nihayet bulur. Urla yarımadasındaki dağlar dahi Bozdağı kısımlarından olup, Karaburun'a ulaşır. Bozdağ'ın güney yönündeki şubesi; İzmir ile Aydın sancakları arasında devam ederek, Sisam adası karşısında Samsun dağı burnunda denizin içine uzanır.

Vilayetin kuzey sınırını teşkil eden Madras, Uzunca yayla, Demirci dağı, Şaphane adındaki dağ silsilesi hudud boyunca Uşak'a kadar devam eder.

Denizli cihetinde dahi Babadağ adıyla münferid ve yüksekçe bir dağ vardır. Bunlardan başka Kuşadası limanına doğru devam eden Mikal ve Bafa gölü civarında Beşparmak ve Bergama üstünde Çandarlı körfezine doğru uzanmış olan Karacadağ isimlerinde dağlar mevcuttur. Akdağ adındaki dağ dahi vilayetin güneydoğu sınırının bir kısmını teşkil eder ve Konya vilayetinden ayrılır. Güney Bozdağı diğer adı Büyük dağ dahi Denizli sancağının güneydoğu cihetinden başlayıp Menteşe sancağının ortasından geçerek Rodos ile İstanköy adaları arasındaki uzun yarımadaı oluşturarak Kariyo burnuna ulaşır.

Bu vilayet, ormanca Anadolu kıtasının en zengin yeridir. Ormanlarındaki ağaçların onda yedisi (% 70'i) kızılçam olup bunların kerestesi bina için kullanıldığı gibi kabuğu dahi dabakhaneler için işe yaradığından toplanıp oldukça bir ticaret teşkil ediyor.

Vilayetin nehir ve çayları umumiyetle doğudan batıya doğru akarak Adalar denizine dökülür. En büyük nehirleri, Gediz, Büyük Menderes ırmakları olup bunların ikisi dahi Hüdavendigâr vilayeti dahilinden doğar ve batıya doğru akarak Aydın vilayetine dahil olur ve Adalar denizine ulaşır.

Küçük Menderes nehri ile Bakırçayı, Tahtalı çayı, Sarıçay, Dalaman ve diğer adıyla Girenis ve Kocaçay vilayetin ikinci derecede ırmaklarından olup, bun-

lardan Küçük Menderes nehri ile Tahtalı çayı Kuşadası limanına, Bakırçay Çandarlı körfezine ve Sarıçay Milas kazası dahilinden geçerek Mandalya körfezine, Dalaman ve Kocaçay Menteşe sancağının doğu cihetinde kuzeyden güneye doğru akarak Akdeniz'e dökülür.

Tarım Ürünleri ve Sanayi

Aydın vilayeti, Adalar denizinde kıyılarının çokluğuna malik olması hasebiyle, Anadolu'nun en ticaretgâh bir vilayeti olup, arazinin tabiatı, iklimi, havası dahi ürünler yetiştirmeye pek müsaidir.

Başlıca tarım ürünleri hububat çeşitleri, pamuk, üzüm, incir, zeytin, palamut, afyon, cehri yani kökboyadır. Vilayet dahilinde yaklaşık 6,5 milyon zeytin ağacı mevcuttur. Ayasulug ovası ile Menderes vadisi incir ürününün merkezidir. Karaburun çekirdeksizi dahi ürünün âlâ çeşidini teşkil eder. Vilayetin içinde yıllık hasıl olan pamuk 3 milyon kilogramdan ziyade olup, bunun onda biri (% 10'u) yerinde tüketilir. Ve gerisi Avrupa'ya ihraç edilir. Çekirdeklerinin bir kısmı yağ çıkarmak üzere, Avrupa'ya gönderilip, geri kalanı yerinde hayvanlara verilir.

Üzüm ve incir ürünlerine, hububattan ziyade ehemmiyet verildiğinden, vilayetin buğday üretimi ancak yerel ihtiyacı karşılayacak miktardadır.

Arpa, buğdaydan fazladır. Arpanın büyük bir kısmı Avrupa'ya ihraç edilmektedir.

Susam dahi vilayetin çoğu taraflarında ekilir. Bunun büyük bir kısmı Avrupa'ya ihraç olunur. Susamdan yerinde yağ ve tahin dahi çıkarılmaktadır.

Sanayi; halı, kilim, seccade, pamukbezi ile ev mefruşatı ve elbiselik kumaşlardır. Halı, seccade ve kilimleri, Avrupa ülkelerinde büyük rağbet gördüğünden, vilayete büyük gelir sağlamaktadır. Ticaret merkezi İzmir şehri olup, şimendifer hatları (demiryolu), ticareti artırmaktadır.

İdari Yapısı

Aydın vilayetinin hernekadar merkezi İzmir şehri ise de, vaktiyle Aydın şehri bu kıtanın makro hükümeti ve en mühim şehri bulunmuş olduğundan vilayet bu ad ile anılmaktadır.

Adıgeçen vilayet; İzmir, saruhan veya magnesyâ, Aydın, Menteşe veya Muğla ve Denizli adlarıyla beş adet sancağa ayrılır. Bunlardan merkez vilayetten idare olunan İzmir sancağı, Kuşadası körfezinin güney cihetindeki burundan kuzeye doğru olan kıyılar ile Küçük Menderes nehri havzasını ve Nif çayı havzasının yukarı kısmını içine alır. Saruhan sancağı, Gediz ırmağı havzasından ve Aydın sancağı Büyük Menderes nehri havzasının büyük kısmından ve Menteşe sancağı vilayetin güney kısmından ve Denizli sancağı ise vilayetin orta kısmının doğu ciheti olup Büyük Menderes nehrinin orta kısmı ile kollarından Çürüksu göl havzasından ibarettir. Adıgeçen mutasarrıflıkların merkez idareleri kendi isimindeki kasabalar ise de, yalnız Saruhan mutasarrıfı Magnesyâ (Manisa)'da ve Menteşe mutasarrıfı Muğla'da oturmaktadır. Adıgeçen sancakları oluşturan kaza ve kaza merkezleri ve mensup oldukları sınıflar aşağıdaki cedvelde zikredilmiştir.

Cedvel 1. Aydın Vilayeti'nin sancakları, sınıfları, kazaları ve idari merkezleri (1913 Yılı).

Sancağı	Sınıfı	Kazalar	İdare Merkezi	
İZMİR	1	İzmir	İzmir	
	2	Kuşadı	Kuşadası	
	2	Çeşme	Çeşme	
	3	Karaburun	Eğridere	
	2	Urla	Urla	
	3	Seferihisar	Seferihisar	
	3	Nif	Nif	
	3	Menemen	Menemen	
	3	Foçatin	Karafoça	
	2	Bergame	Bergama	
	1	Tire	Tire	
	3	Bayındır	Bayındır	
	SARUHAN	1	Manisa	Manisa
		2	Turgutlu	Turgutlu
3		Soma	Soma	
3		Akhisar	Akhisar	
3		Kırkağaç	Kırkağaç	
3		Demirci	Demirci	
3		Gördes	Gördes	
3		Salihli	Salihli	
3		Kula	Kula	
2		Alaşehir	Alaşehir	
3		Eşme	Takmak	
AYDIN	2	Aydın	Aydın	
	3	Söke	Söke	
	3	Çine	Çine	
	3	Bozdoğan	Bozdoğan	
	3	Karacasu	Araphisarı	
	2	Nazilli	Aşağı Nazilli	
	MENTEŞE	3	Muğla	Muğla
		3	Milas	Milas
3		Bodrum	Bodrum	
3		Köyceğiz	Yüksekkum	
2		Marmaris	Marmaracık	
DENİZLİ	2	Denizli	Denizli	
	3	Sarayköy	Sarayköy	
	2	Tavas	Yarangüme	
	3	Garbikaraağaç	Acıbadem	
	3	Buldan	Buldan	
	2	Çal	Demircikaraköy	

Meşhur Beldelerinin Özellikleri

İzmir Şehri- Kendi ismiyle isimlendirilmiş gayet işlek bir limanın nihayetinde yeralan ve 150.000 nüfusu olan meşhur beldedir. Memalik-i Osmaniye'nin Der-saadet'den sonra ikinci şehridir. Şehrin içi, eski eserler ile doludur. Ahali arasında Frenk mahalleleri denilen yer ile çoğu yerleri, büyük ve nefis binalar ile süslenmiş ve imâr edilmiştir. Şehrin kuzey tarafında şimendifer hattının mü-kemmel bir durağı ve rıhtımı boyunca vesair taraflarında işler tramvay arabaları vardır. Limanından İzmir'e civar olan iskelelere dahi vapur işlemektedir.

İzmir'in şeref ve ticari ehemmiyetini bir kat daha artıran ve genişleten rıhtım, 4 km.uzunluğunda ve 25 arşın genişliğindedir. Rıhtım üzerinde güzel ve büyük binalar ve ferah kahve ve gazinolar ve umum için bir bahçe vardır. Limanına dahi her vakit muhtelif milletlerin tüccarlarının bazısı gelip gitmekte ve bazısı dahi adigeçen limanda daimi surette oturmaktadır. Yabancı devletlerin konsoloslarının iskanına mahsus birer konsoloshane dahi vardır. İzmir'in ihracatı çoktur. Palamut ağaçları meşhurdur.

Aydın Kasabası- Adigeçen kasaba merkez vilayet olan İzmir'in 24 saat güney semtinde ve Menderes nehri kollarından Tabakhane çayı üzerinde ve verimli bir ovada kurulmuştur. Havası sağlam ve suları iyi ve çok olup, hanelerinin çoğu bahçeler ile çevrilidir. İzmir'den Dinar'a doğru giden şimendifer (tren) hattı adigeçen kasabaya uğradığı cihetle ticareti yolundadır. Ahalisinin ziraat, sanayi ve ticaret hususlarında fevkalade gayretleri vardır.

Başlıca ürünleri, hububat çeşitleri ile pamuk ve bağlarında yetişen çekerdeksiz rezaki çeşidi üzüm, incir ve zeytindir. Sanayi ürünleri olarak çeşitli kumaşlardır. Ticareti dahi Anadolu'nun içeri taraflarından gelen mensucattan ibaretir. Üzümün kurusu dahi kaliteli miktarda Avrupa'ya ihraç olunur.

Manisa Kasabası- Bu kasaba, İzmir'in 8 saat kadar kuzeydoğusunda ve Gediz nehri sol sahili yakınında ve bir dağ eteğinde ve geniş bir ovanın kenarındadır. Kasabanın manzarası güzel ise de, sokakları dardır. Ahalisinin miktarı 52.000 kişiye ulaşmıştır. Kasabanın camileri ve hastane, medrese ve imaretleri meşhurdur. Arazisi verimli olduğundan her çeşit hububat ve meyve yetiştirilir ve hayli miktar palamut üretilir.

İzmir'den Karahisar'a (Afyonkarahisar) doğru giden şimendifer (tren) hattı, kasabanın biraz ilersinde iki şubeye ayrılması, ticaretini geliştirmekte ve şehrin gelişmesini artırmaktadır.

Kasabanın civar tarlalarında yetiştirilen kavunları, Manisa Kavunu adıyla bilinir ve meşhurdur. Adigeçen kasaba Anadolu'nun pamuk alım-satımı için birinci mevkedir. Civarındaki dağlarda dahi kükürt madeni keşfolunmuştur.

Muğla Kasabası- Vilayetin sancak merkezlerinden biri olarak İzmir'in 48 saat güneydoğu yanında ve Menderes nehri kollarından Çine suyu üzerinde ve dağlar ile çevrili bir ovada ve bir takım tepelerin eteğindedir. Gölbad iskelesine dahi şose ile bağlıdır.

Muğla'nın bir saat kadar uzağında Karabağlar adıyla bilinen bir yeri vardır.

Suyu ve havasının letafeti cihetiyle, kasaba ahalisi yaz mevsimini orada imar etmiş oldukları bağlarında geçirirler.

Bozok nahiyesi Muğla'ya bağlı ve Kükürtlü kaplıcası meşhurdur. Kaplıca, Muğla ile Bozok (Bozovuk) köyü arasında dört saat mesafededir.

Denizli Kasabası- Vilayetin Denizli sancağının idare merkezi olarak makro vilayetin 42 saat güneydoğusunda ve Babadağı eteğinde mamur bir beldedir. Kasabanın üç tarafı dağlar ile çevrili olup, kuzey ciheti bir ovaya bakar. Fakat kasabanın akar suyunun çokluğundan dolayı havası rutubetlidir.

Denizli kazası, Büyük Menderes nehri kollarından Çürüksu ile sulandığından her çeşit hububat yetişir. Kaza ahalisi, pamuk ziraati ile meşgul olur. Kazanın geniş ormanları dahi vardır.

Kuşadası Kasabası- İzmir'den sonra Adalar denizi sahilinde mühim bir iskeledir. Bu kasaba merkeze bağlı kazalardan Kuşadası kazasının idare merkezi olarak makro vilayetin 16 saat güney cihetinde ve kendi ismiyle anılan güzel bir limanın sahilinde ve bir tepenin eteğindedir. İzmir'den Dinar'a giden Şimendifer hattının Ayasuluk (Efes-Selçuk) durağına bir şose ile bağlıdır. Bu limana, idare-i mahsusa (özel idare) vapurları her hafta muntazaman uğrar.

Mensup olduğu kazanın üzüm, incir, tütün, zeytin, sabun ticareti yolundadır. Kasaba civarındaki maden suları dahi çeşitli hastalıklara faydalıdır. Kuşadası kazası ile Söke kazası arasındaki Gümüş dağında zımpara madeni vardır. Kaza dahilinde eski eserler ve harabeler bulunmaktadır.

Eski şehirlerden sayılan Efes=Ayasuluk nahiyesi bu kazaya bağlı ve tütün üretimi ile meşhurdur.

Çeşme Kasabası- Sakız adasının karşısında ve Urla-Çeşme yarımadasının batı sahilinde bir koy'un içinde arazisi verimli ve kaplıcaları meşhur bir liman yeridir. İzmir'e olan uzaklığı 18 saattir.

Urla Kasabası- Makro vilayetin 9 saat batı cihetinde ve İzmir körfezi güneyinde 5 km.kadar içeride bir kasabadır. Sahilinde aynı adlı olan körfezde bir garantihane vardır.

Mezkur kasaba ticaretçe önemli bir yeri olduğu yönüyle batıdaki yarımada dahi kendi ismi ile bilinir.

Tire Kasabası- İzmir sancağı kaza merkezlerinden biri olarak makro vilayetin 16 saat doğu semtinde, verimli bir ovadadır. Kasabanın güneyini geniş ormanları bulunan Cuma dağları çevirmiştir. Adıgeçen kasabaya önemli mevkiinden dolayı Aydın şimendifer hattı (demiryolu) Torbalı mevkiinden bir şube devam etmiştir. Tire kasabası, Küçük Menderes nehri ile sulandığından arazisi verimlidir. Ahalisi gerek hayvancılık ve gerek pamuk, zeytin, üzüm, afyon, meyve gibi çeşitli tarım ürünleri yetiştirmekte ve bundan hayli istifade etmektedir.

Tire kazasının siyah üzümlerinin, Çeşme üzümü kadar şöhreti vardır. Sanayi mamülleri dahi halı, kilim ve seccadedir.

Menemen Kasabası- Makro vilayetin 6 saat kuzey semtinde ve Gediz nehri kenarında ve şimendifer hattının üzerindedir. Menemen'in kavunu meşhurdur. Arazisi pek verimli olup, zahire vesair ürünler çok yetişir.

Bergama Kasabası- İzmir'in 18 saat kuzey tarafında kaza merkezidir. Deniz sahilinden 30 km. içeridedir.

Bergama vaktiyle kütüphanesi ile meşhur ve büyük bir ilim merkezi idi. Vilayetin tarihi mamuriyetini isbat eden eski eserler mevcuttur.

Mensup olduğu kazayı, Bakırçayı sular. Ürünleri çeşitli hububat ile pamuk ve çeşitli meyvelerden ibarettir. Ormanları dahi çoktur. Bergama, Çandarlı körfezine sahip olması sebebiyle, çevre kazaların ithalat ve ihracatlarına vasita olmuştur. Bergama'nın buharla işleyen pamuk fabrikaları vardır. Çandarlı nahiyesi de aynı adla anılan körfezin kenarında bulunması sebebiyle şöhret bulmuştur.

Nazilli Kasabası- Makro liva olan Aydın kasabasının 8 saat doğu semtinde ve şimendifer hattı üzerinde bir kaza merkezidir. Kasabanın meyan kökü meşhurdur. Pazar köyü, Nazilli kazası bağlılarındandır.

Büyük Menderes nehri, kaza dahilinde akar. Bu yüzden mensup olduğu kazanın gerek ziraat ve gerek ticaretçe fevkalâde ehemmiyeti vardır. Kaplıcaları dahi cild hastalıklarına faydalıdır.

Nazilli kazası ile, Salihli, Demirci, Kula, Gördes, Akhisar kazalarında kaliteli palamut çıkar ise de musallat olan tırtılların yok edilmesi icab eder.

Bozdoğan Kasabası- Aydın sancağına bağlıdır. Bu kasaba, Büyük Menderes nehri kollarından Aksu=Arpaçay (yani Akçay) adındaki su kenarında bir ovadadır. Şimendifer hattı üzerinde bulunan Nazilli'ye bir şose yol ile bağlıdır. Adıgeçen kasabanın bağ ve bahçeleri çok ve armudu meşhurdur.

Turgutlu Kasabası- Buna "Kasaba" ismi dahi verirler. Bu kasaba, Saruhan sancağı kaza merkezlerinden biri olup makro liva olan manisa'nın 6 saat kadar doğusunda önemli bir beldedir. Şimendifer hattı, kazanın kuzeyinden geçer. Kasaba civarında çok fidan dikilmiştir. Dağ Marmarası nahiyesi bu kazaya bağlıdır. Adıgeçen nahiyenin Kızılca ormanı meşhurdur. Mensup olduğu kazanın güneyinde Bozdağı vardır. Kuzeyinde ise Gediz çayı aktığı cihetle arazisi verimli ve bol ürün verir.

Kasabanın doğusunda ve şimendifer yolu üzerinde ve Salihli kazası dahilinde gayet güzel bir ovanın içinde meşhur Sardes dedikleri Sard şehri habeleri görünmekte ve binaların enkazı imâri ispat etmektedir.

Alaşehir Kasabası- Saruhan sancağı kaza merkezlerinden biri olarak Manisa'nın 23 saat doğusunda ve Bozdağı eteğinde güzel bir mevkidedir. Manzarası dahi hoşdur. Alaşehir çayı kasabanın yarım saat güneyinde akmaktadır. İzmir'den gelen şimendifer hattı bu kasadan geçtiği cihetle ticareti yolundadır. Ahalinin bir kısmı boyacılık sanatında maharetlidir. Ve bir kısmı tüccar olup, İzmir ile hayli alış-veriş ederler. Kasabanın afyon üretimi dahi meşhur ve özüm mahsulü çoktur.

Mensup olduğu kazanın, eski eserleri çoktur. Haneleri dahi kimi ahşap ve kimi topraktan yapılmıştır.

Gördes Kasabası- Bu kasaba dahi Saruhan sancağına bağlı kaza merkezlerindedir. Kaza dahilinde Kumçayı denilen su akmaktadır. Kazanın hububatı ve afyon, üzüm, pamuk üretimi çoktur.

Akhisar Kasabası- Saruhan sancağının kaza merkezlerinden biridir. Bu kasaba Manisa'nın 10 saat kuzeydoğusunda ve Gediz nehri kollarından biri yakınında ve verimli bir yerde kurulmuştur. Binaları dahi basit ve topraktan yapılmıştır. Akhisar'ın narı meşhurdur.

Akhisar kazasının, afyon, pamuk üretimi günden güne artmaktadır. Dokunan halıları dahi nefaseti cihetiyle şöhret kazanmıştır.

Kırkağaç Kasabası- Saruhan sancağı bağlılarından Kırkağaç kazasının idare merkezidir. Adigeçen kasaba makro livanın 15 saat kuzey semtindedir.

Kırkağaç kasabasının, pamukbalı meşhur olduğundan bir haylisi harice gönderilir. Pamuk hasılatı dahi bereketlidir.

Söke Kasabası- Merkez liva olan Aydın kasabasının güneybatısında ve Büyük Menderes nehrinin sağ sahili yakınında kurulmuş olup, aynı adlı kazanın idare merkezidir. Yerinin öneminden dolayı, Aydın şimendifer hattı, adigeçen kasabaya bir şube bırakmıştır. Bu kasaba, Kuşadası iskelesine dahi bir şose ile bağlıdır. Büyük menderes nehrinin ağız ve Sisam adasının karşısında uzun bir burun teşkil eden Samsun dağı ve güney cihetinde ormanlar ile örtülü olan Beşparmak dağı mensup olduğu Söke kazası dahilindedir.

Arazisi verimli ise de, Menderes nehrinin taşması, bir çok hasarlara sebep olmaktadır. Başlıca gelirleri, çeşitli hububat ile incir ve meyan köküdür.

Milas Kasabası- Merkez liva olan Muğla'nın 10 saat kuzeybatı semtinde Sarıçay'ın üzerinde ve verimli bir ovanın kenarında kadim bir beldedir. Eski eserleri çoktur. Mensup olduğu kazanın 95 köyü bulunmaktadır. Arazisinde yetiştirilen hububat, zeytin ve üzümünden büyük bir kısmı dışarıya gönderilir.

Kasabanın 4 saat yakınında yeralan Güllük iskelesi civarındaki dalyanda pek çok balık avlanır. Gelir kaynakları dahi çoktur.

Bodrum Kasabası- Deniz sahilinde kendi ismi ile anılan yarımadanın güneyinde bir koy içinde kadim bir beldedir. Önceki ismi Halikarnas olup, meşhur Herodot'un vatanıdır. Eski eserleri çoktur. Ahalisi denizden çıkardıkları, balık, sünger yüzünden hayli istifade etmektedir.

Köyceğiz Kasabası- Sancak merkezi olan Muğla'nın, 10 saat güney yakınında ve kendi adıyla anılan gölün civarındadır. İşbu göl bir ayak ile Akdeniz'e akmakta ve ayağı kayıkların seyir ve hareketine uygun olmakla, deniz ile göl arasında işler kayıklar vardır. Bu göle Yüksekum gölü dahi derler. Adigeçen gölün suyu taşarak etrafında bulunan yerleri harap etmektedir. Mensup olduğu

kazanın ormanları dahi meşhurdur. Onun için kaza dahilinde kereste makinaları mevcuttur.

Marmaris Kasabası- Bu dahi Muğla sancağının kaza merkezlerinden biri olarak Rodos adasının karşısında ve Akdeniz sahilinde aynı adlı limanın kenarındadır. Ahalisi bu limandan hayli istifade ederler.

Saray Kasabası- Denizli sancağının sahip olduğu kaza merkezlerinden biri olarak makro liva olan Denizli'nin 4 saat batı yanında ve Aydın şimendifer hattı üzerindedir. Mensup olduğu kazayı, Büyük menderes nehri kollarından Arpaçayı suladığından kazanın ziraat yönünden pek çok istifadesi vardır. Babadağı dahi güneybatısında devam etmiştir. Diğer yönleri ovalıktır.